

**RAPORT Z KONSULTACJI PROJEKTU ROZPORZĄDZENIA MINISTRA ŚRODOWISKA
W SPRAWIE KRYTERIÓW UZNAWANIA TWORÓW PRZYRODY ŻYWEJ I NIEOŻYWIONEJ ZA POMNIKI PRZYRODY**

1. Zestawienie uwag, które napłynęły na etapie konsultacji publicznych i opiniowania

Lp.	Podmiot zgłaszający	Paragraf. projektu rozporządzenia/problematyka	Nr	Uwaga	Stanowisko względem zgłoszonych uwag
OPINIOWANIE					
1.	Pieniński Park Narodowy	załącznik	1)	<p>W załączniku do projektu rozporządzenia w kolumnie 5 tabeli zostały wymienione „klon polny, klon - pozostałe gatunki” następnie w kolumnie 6 tabeli zostały wymienione „klon jawor, klon zwyczajny”. Czytając listę gatunków z kolumny 5 można odnieść wrażenie, że ujmuje wszystkie gatunki klonów, a tymczasem dwa gatunki tego rodzaju znajdują się również w kolumnie 6. Z tego powodu PN proponuje wykreślenie w kolumnie 5 gatunku „klon polny,” oraz zmianę zapisu w brzmieniu: „klon - pozostałe gatunki z wyjątkiem klonu jaworu, klonu zwyczajnego”.</p>	Uwaga częściowo uwzględniona. Usunięto 'klon - pozostałe gatunki', ponieważ nie są znane obwody drzew pomnikowych dla wszystkich klonów.
2.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	załącznik	1)	<p>Ponownego przeanalizowania wymagają zaproponowane minimalne obwody pnia mierzonego na wysokości 130 cm, stanowiące kryteria uznawania drzew za pomniki przyrody. Zdecydowanie niewłaściwym rozwiązaniem jest wskazane w uzasadnieniu „zastosowanie wyższych obwodów wskazanych w literaturze”. Różnice w zakresie wielkości obwodu kwalifikującego do ochrony są w przypadku poszczególnych autorów dość znaczące (m.in. Rabiński 1992, Ruciński 1998, Kujawa-Pawlaczyk, Pawlaczyk 1998, 1999¹).</p> <p>W związku z powyższym ujęte w projekcie wielkości obwodów dla niektórych rodzajów i gatunków drzew grożą ograniczeniem możliwości objęcia ochroną w postaci pomnika osobników okazałych, faktycznie zasługujących na ochronę.</p> <p>W szczególności problem ten dotyczy: jałowca pospolitego i trzmieliny, dla których minimalny obwód kwalifikujący do uznania za pomnik przyrody powinien wynosić 50 cm, jabłoni - 150 cm, brzozy brodawkowatej, brzozy omszonej, graba i klona polnego - 200 cm; jodły, jesionu wyniosłego, modrzewia europejskiego, sosny zwyczajnej i świerka - 250 cm; lipy - 300 cm.</p> <p>Należy zastosować kryteria oparte o szereg publikacji, a w przypadku wątpliwości lub wielkości obwodu spomiędzy przyjętych w projekcie rozporządzenia przedziałów - zakwalifikować gatunek lub rodzaj do niższej grupy (a więc o niższym obwodzie wymaganym dla ochrony) albo zwiększyć</p>	<p>Uwaga uwzględniona. W projekcie wybrano uśrednione progi spośród wskazanych dla danego gatunku drzewa aby ochroną obejmować rzeczywiście wyjątkowo cenne okazy.</p> <p>Można je obejmować na podstawie art. 2 pkt 2</p>

			liczbę grup. Takie rozwiązanie jest w pełni uzasadnione potrzebą ochrony drzew oraz fakultatywnością powoływania pomników przyrody.	
	Uwaga ogólna	2)	<p>W uzasadnieniu do projektu rozporządzenia wskazuje się, iż umożliwi ono realizację zadań określonych w art. 83f ust. 14 pkt 2 ustawy o ochronie przyrody tj. wnoszenie sprzeciwu przez wójta, burmistrza albo prezydenta miasta, w wyniku zgłoszenia zamiaru usunięcia drzewa, w przypadku spełnienia przez drzewo kryteriów wymienionych w przedmiotowym projekcie rozporządzenia. W związku z tym należy zwrócić uwagę na rozbieżności pomiędzy wymogami określonymi w art. 83f ust. 6 w powiązaniu z art. 83f ust. 7 i ust. 8 ustawy o ochronie przyrody, a zapisami projektu rozporządzenia. Zgodnie z art. 83f ust. 6 w związku ze zgłoszeniem wycinki drzew lub krzewów na nieruchomościach stanowiących własność osób fizycznych na cele nie związane z prowadzeniem działalności gospodarczej organ ma obowiązek przeprowadzenia oględzin i sporządzenia z nich protokołu. Ustalenia oględzin powinny w założeniu umożliwić organowi ocenę spełniania kryteriów określonych w projekcie rozporządzenia w sprawie kryteriów uznawania tworów przyrody żywej i nieożywionej za pomniki przyrody oraz uzasadnienie sprzeciwu o którym mowa w art. 83f ust. 14 pkt 2. Zakres oględzin określony w ustawie jest jednak nieadekwatny do wymogów określonych w projekcie rozporządzenia i tym samym uniemożliwia prawidłowe jego zastosowanie. Zgodnie bowiem z art. 83f ust. 6 ustawy o ochronie przyrody w trakcie oględzin organ dokonuje ustaleń obejmujących:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nazwę gatunku drzewa; • obwód pnia ustalony na <u>wysokości 5 cm</u>, a w przypadku gdy na tej wysokości drzewo: <ul style="list-style-type: none"> - posiada kilka pni - obwodu każdego z tych pni, - nie posiada pnia - obwodu pnia poniżej korony drzewa. <p>Tymczasem w projekcie rozporządzenia jako kryteria oceny wskazuje się:</p> <ul style="list-style-type: none"> • obwody pnia nie mniejsze niż minimalne obwody pni drzew mierzonych <u>na wysokości 130 cm</u> dla poszczególnych rodzajów i gatunków drzew, określone w załączniku do rozporządzenia; • wyróżnianie się wśród innych drzew tego samego rodzaju lub gatunku w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej, w szczególności ze względu na ich wiek, występowanie w skupiskach, w tym w alejach i szpalerach, pokrój lub inne cechy morfologiczne, a także wyjątkowe walory przyrodnicze, kulturowe, historyczne lub krajobrazowe. <p>W związku z wykazanymi rozbieżnościami należałoby dokonać stosownych zmian w zapisach art. 83f ust. 6 ustawy o ochronie przyrody, uwzględniających obowiązek oceny drzew podczas oględzin zgodnie z kryteriami określonymi w projekcie rozporządzenia.</p>	<p>Uwaga nieuwzględniona. W protokole z oględzin drzewa można zanotować wielkość obwodu także na wysokości 130 cm.</p> <p>Pomiar obwodu na wysokości 5cm w przypadku drzew starych jest niemiarodajny ze względu na szeroką podstawę pnia.</p>
	załącznik	3)	<p>Uzupełnienia wymagają zawarte w projekcie kryteria uznawania tworów przyrody nieożywionej za pomniki przyrody:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) dla źródeł - poza wskazanymi w projekcie także występowanie cennych gatunków fauny lub flory, związanych ze specyfiką tworów przyrody, 	Uwaga częściowo uwzględniona.

				<p>2) dla wodospadów - nie wyłącznie znaczna wysokość, lecz szczególne cechy genetyczno-morfologiczne, w tym znaczna wysokość, a także wyjątkowe walory krajobrazowe lub estetyczne,</p> <p>3) dla wywierzysk - wysoka wydajność, szczególne właściwości fizyko-chemiczne wód, cenne formy geomorfologiczne powstałe w otoczeniu, w tym na skutek wytrącania się minerałów z wypływających wód, występowanie cennych gatunków fauny lub flory, związanych ze specyfiką tworzącej przyrody,</p> <p>4) dla skałek - poza nietypowym składem mineralogicznym także wyróżniające cechy genetyczno-morfologiczne oraz wyjątkowe walory krajobrazowe i estetyczne,</p> <p>5) dla jarów - poza wskazanymi w projekcie także wyjątkowe walory krajobrazowe i estetyczne,</p> <p>6) dla głązów narzutowych - wielkość lub inne wyróżniające cechy genetyczno-morfologiczne</p>	
3.	Urząd marszałkowski Województwa Małopolskiego	§ 4	1)	W niniejszym paragrafie występuje wiele wskazań tożsamyh ze stanowiskami dokumentacyjnymi. Wiele obiektów można uznać zarówno za pomnik przyrody, jak i za stanowisko dokumentacyjne. Rozsądnym wydaje się dokonanie rozróżnienia w kwalifikowaniu, tak aby jasnym było czy dany obiekt przyrody nieożywionej powołać jako pomnik przyrody czy jako stanowisko dokumentacyjne.	Uwaga nieuwzględniona – rozróżnienie ma miejsce na poziomie uop, a nie rozporządzenia.
4.		§ 4	2)	Należy wprowadzić uznawanie za pomnik przyrody źródeł nie tylko ze względu na walory wody, ale również ze względu na wielkość i sposób wypływu oraz położenie (w sensie źródła jako waloru krajobrazowego. Wiele źródeł nie posiada znacznych walorów fizyko-chemicznych wód, jednak sposób wypływu wody, usytuowanie źródła czy też jego walory krajobrazowe powinny móc zakwalifikować je jako pomniki przyrody. Przykład - źródła na terenie Jury Krakowsko-Częstochowskiej, nie znajdujące się wśród innych cennych form geomorfologicznych.	Uwaga częściowo uwzględniona
5.		§ 4	3)	W przypadku braku jasnego rozróżnienia sposobu kwalifikowania na pomniki przyrody i stanowiska dokumentacyjne, należy wprowadzić w przypadku naturalnych i sztucznych odsłoneń skalnych wartość stratygraficzną i paleontologiczną obiektu. W przypadku nie uwzględnienia uwagi zawartej w pkt 1. należy dać możliwość kwalifikowania jako pomnik przyrody (oprócz wartości mineralogicznych) wartości stratygraficznych i paleontologicznych.	Uwaga nieuwzględniona, inne kryteria można stosować na podstawie par. 4 pkt 8
6.		§ 4	4)	Należy wprowadzić „znaczne wysokości w odniesieniu do ukształtowania terenu i danej jednostki fizyczno-geograficznej, a także budowy progu wodospadowego”. Wysokość wodospadu nie może być jedynym kryterium kwalifikującym dany wodospad jako pomnik przyrody. Niejednokrotnie sposób przepływu wody przez warstwy skalne, ułożenie tych warstw (np. subsekwentne, obsekwentne) lub też położenie wodospadu sprawiają, że jego walory są bardzo duże i zasługują na miano pomnika przyrody	Uwaga nieuwzględniona, inne kryteria można stosować na podstawie par. 4 pkt 8

7.	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Poznaniu	załącznik	1)	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Poznaniu proponuje, aby w miejsce wymienionych w kolumnie 3 załącznika 1 do projektu rozporządzenia - jarzęba szwedzkiego i pospolitego wpisać ogólnie rodzaj jarzęb, tak aby wszystkie jarzęby zostały wymienione w załączniku do rozporządzenia (jarzęb brekinia, jarzęb mączny i in.).	Uwaga nieuwzględniona - nie są znane wielkości obwodów drzew pomnikowych w przypadku pozostałych gatunków jarzębu.
		załącznik	2)	Wymieniony w kolumnie 5 załącznika do projektu rozporządzenia klon polny i grab zwyczajny najeżałoby umieścić w kolumnie IV, ponieważ są to drzewa niewielkie i wolno rosnące. Klon polny jest zdecydowanie cenniejszy od wymienionych w kolumnie V pozostałych gatunków klonów - takich jak klon srebrzysty, czy klon jesionolistny.	Uwaga uwzględniona poprzez wprowadzenie „uśrednionego” obwodu drzew pomnikowych dla poszczególnych gatunków .
8.	Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych	§ 2 pkt 1	1)	Projekt rozporządzenia nie rozstrzyga jednoznacznie, czy kryterium obwodu określone w § 2 pkt 1 ma zastosowanie do drzew należących do gatunków niewymienionych w załączniku do rozporządzenia, tzn. czy za pomniki przyrody mogą być uznane drzewa gatunków niewymienionych w załączniku tylko wtedy, gdy spełniają przesłankę z § 2 pkt 2 (wiek, pokrój itp.), czy może wszystkie drzewa tych gatunków niezależnie od ich obwodu, czy też drzewa o obwodzie pnia nie mniejszym niż obwód określony w załączniku dla rodzaju lub gatunku drzew najbardziej zbliżonych;	Uwaga uwzględniona poprzez dodanie spójnika „lub” w par. 2 pomiędzy pkt 1 i 2.
		§ 2 pkt 1	2)	załącznik do rozporządzenia, wbrew odesłaniu w § 2 pkt 1 rozporządzenia oraz tytułowi załącznika, określa również gatunki roślin nie będących drzewami, np. kruszyna, rokitnik, bez, jałowiec;	Uwaga nieuwzględniona. Gatunki te występują także w formie drzewiastej. Zgodnie z definicją drzewa zawartą w ustawie o ochronie przyrody, gatunki te w formie drzewiastej będą traktowane jak drzewa (podobnie jak w rozporządzeniu o stawkach opłat)

		załącznik	3)	<p>W załączniku do rozporządzenia proponujemy określenie wielkości minimalnego obwodu dla gatunków:</p> <p>a) topola biała - 300 cm; wielkość określona w projekcie dla wszystkich gatunków topoli (poza osiką) na 400 cm wydaje się zbyt duża dla topoli białej ze względu na fakt, że jest to gatunek rodzimy, ustępujący na terenie całego kraju, związany z cennymi siedliskami podmokłymi;</p> <p>b) jesion wyniosły - 250 cm; wielkość określona w projekcie dla wszystkich gatunków jesionu na 300 m wydaje się zbyt duża dla jesionu wyniosłego ze względu na fakt, że jest to gatunek rodzimy, związany z cennymi siedliskami podmokłymi; w ostatnich latach jesion wyniosły jest gatunkiem ustępującym z powodu choroby zamierania jesionu, spowodowanej przez <i>Hymenoscyphus fraxineus</i>; tym bardziej należy ochronić duże egzemplarze.</p>	Uwaga uwzględniona poprzez wprowadzenie „uśrednionego” obwodu drzew pomnikowych dla poszczególnych gatunków .
9.	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Krakowie	§ 2 pkt 1	1)	W § 2 po pkt 1 powinien zostać umieszczony spójnik „lub”, aby organy wykonujące ten przepis nie miały wątpliwości co do łącznego lub rozłącznego stosowania obydwu punktów. Zastosowanie alternatywy łącznej jasno wskaże, iż za pomniki przyrody będą mogły być uznane drzewa niewymienione w załączniku, a spotykane na terenie kraju i warte ochrony (np. rzadkie gatunki sosny czy dębu).	Uwaga uwzględniona poprzez dodanie spójnika „lub”
		załącznik	2)	<p>Zaproponowane w załączniku do rozporządzenia minimalne obwody pni drzew są w przypadku wielu gatunków zbyt duże. Przyjęcie w rozporządzeniu wyższych obwodów za literaturą jest błędne, gdyż obwód drzewa ma służyć nie tylko jako kryterium jego uznania za pomnik przyrody, ale też jako narzędzie do kształtowania polityki gospodarowania zielenią w gminach, tj. uniemożliwić usunięcie drzewa o mniejszym obwodzie pnia. Należy tu zwrócić uwagę na trwającą od ok. 10 lat tendencję spadkową w ustanawianiu pomników przyrody. Od momentu przekazania samorządom kompetencji do ustanawiania pomników przyrody liczba nowych obiektów znacznie zmalała, natomiast liczba likwidowanych pomników przyrody cały czas utrzymuje się na stałym poziomie. Ograniczenie możliwości ustanawiania pomników przyrody do drzew o dużym obwodzie dodatkowo też ograniczy możliwość obejmowania ochroną nowych okazów drzew, co tylko spowoduje pogłębienie tendencji spadkowej w ustanawianiu tej formy ochrony.</p> <p>Zaproponowane obwody drzew nie uwzględniają również ich regionalnego zróżnicowania. W niektórych miejscach w Polsce drzewa pewnych gatunków nigdy nie będą mogły być pomnikami przyrody oraz nie będzie możliwości zgłoszenia sprzeciwu wobec ich usunięcia, co może sprzyjać zanikaniu gatunków na skraju zasięgu, gdzie osobniki zawsze osiągają mniejsze rozmiary.</p> <p>Proponuje się zatem następujące zmiany w załączniku do rozporządzenia:</p> <p>1) dąb bezszypułkowy i dąb szypułkowy powinny zostać przeniesione do grupy 6 (300 cm). Rodzime gatunki dębów o obwodzie 300 cm są drzewami przynajmniej 150-letnimi, a więc</p>	Uwaga uwzględniona poprzez wprowadzenie „uśrednionego” obwodu drzew pomnikowych dla poszczególnych gatunków .

			<p>bez wątplenia zasługującymi na ochronę formie pomnika przyrody;</p> <p>2) wszystkie gatunki lip również powinny zostać przeniesione do grupy 6 (300 cm), gdyż drzewa o tym obwodzie pnia także odznaczają się zaawansowanym wiekiem. Ponadto z racji miękkiego drewna, łatwo ulegającego rozkładowi, lipy o obwodzie pnia 300 cm często stanowią już siedlisko wielu gatunków chronionych (w tym saproksylobiontów, takich jak pachnica dębowa). Ponadto lipa szerokolistna jest gatunkiem, który na obszarze Polski osiąga granicę zasięgu, a więc rozmiary lipy szerokolistnej w centralnej i północnej części kraju są mniejsze;</p> <p>3) wszystkie gatunki wiązów powinny znaleźć się w grupie 5 (250 cm). Drzewa tego gatunku zostały w znacznym stopniu zdziesiątkowane przez grafiozę, a więc starsze okazy wiązów, które przetrwały ekspansję choroby, powinny być szczególnie chronione;</p> <p>4) zmieniony powinien zostać podział klonów w poszczególnych grupach. Klon jawor osiąga na terenie Polski granicę zasięgu, a więc powinien zostać przeniesiony do grupy 5 (250 cm). Klon polny powinien zostać przeniesiony do grupy 4 (200 cm), gdyż wyjątkowo rzadko osiąga on obwód 250 cm, a jest spotykany o wiele rzadziej niż chociażby introdukowane klon srebrzysty i klon jesionolistny;</p> <p>5) olsza szara powinna zostać przeniesiona do grupy 4 (200 cm). Ten gatunek olszy charakteryzuje się krótkowiecznością i osiągnięcie obwodu pnia 250 cm jest przy olszy szarej praktycznie niespotykane.</p>	
		załącznik	3 Załącznik do rozporządzenia nie uwzględnia gatunków rzadkich, spotykanych na terenie kraju i wartych ochrony, takich jak np. morwa biała, metasekwoja chińska, cyprysik groszkowy, dąb błotny, sosna żółta.	Uwaga nieuwzględniona. Gatunki te mogą zostać objęte na podstawie par. 2 pkt 2
		§ 4	4) W § 4 na końcu zdania wyprowadzającego do wyliczenia powinny być dodane słowa „w szczególności”. Wówczas katalog przypadków, kiedy obiekt przyrody nieożywionej będzie mógł być uznany za pomnik przyrody, będzie otwarty. Mogą się bowiem zdarzyć twory przyrody nieożywionej niespełniające kryteriów wymienionych w § 4 rozporządzenia, a jednak zasługujących na objęcie ich ochroną w formie pomnika przyrody.	Uwaga nieuwzględniona, wszystkie pozostałe kryteria przyrodnicze są uwzględnione w par. 4 pkt 8
10.	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Warszawie	Uwaga ogólna	1) W przedstawionym projekcie regulacji wskazano, że za pomniki przyrody mogą zostać uznane drzewa spełniające określone uwarunkowania. Przy tym w projekcie nie dookreślono czy za pomniki przyrody mogą zostać uznane drzewa, które łącznie spełniają dwa uwarunkowania dotyczące rozmiaru pnia oraz spełniają określone cechy wyróżniające te drzewa w przyjętej skali. W przyjętych założeniach ustawodawca nie wskazał, że obie cechy różnicujące mają wystąpić jednocześnie, co	Uwaga uwzględniona poprzez dodanie spójnika „lub”.

				<p>często formułowane jest w przepisach prawnych. W projekcie rozporządzenia są dwa sposoby wyodrębnienia wyliczenia: za pomocą dwukropka i średnika, choć z językowego punktu widzenia może być zastosowany tylko jeden sposób wyliczenia, bądź dwa z łącznym zastosowaniem spójnika „lub”, „albo”, „i”, itp.</p> <p>Biorąc pod uwagę, że pierwszym rodzajem wyodrębnienia był dwukropek po zwrocie „za pomniki przyrody mogą zostać uznane drzewa”, można przypuszczać, że ratio legis odnosi się do łącznego spełnienia dwóch elementów dotyczących zarówno „obwodu pnia nie mniejszego niż minimalne obwody pni drzew mierzonych na wysokości 130 cm dla poszczególnych rodzajów i gatunków drzew, określonych w załączniku do rozporządzenia, jak i drzew „które wyróżniają się wśród innych drzew tego samego rodzaju lub gatunku w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej, w szczególności ze względu na ich wiek, występowanie w skupiskach, w tym w alejach i szpalerach, pokrój lub inne cechy morfologiczne, a także wyjątkowe walory przyrodnicze, kulturowe, historyczne lub krajobrazowe”.</p>	
KONSULTACJE					
1.	Polskie Towarzystwo Chirurków Drzew	załącznik	1)	<p>Propozycja wprowadzenia w grupach uzupełnienia o gatunki spotykane we florze Polski:</p> <p>(1) Różanecznik sp. (2) Oliwnik sp., Świerk, z wyłączeniem gat. Świerk pospolity, Cypryśnik błotny, Metasekwoja chińska, Sofora japońska, Orzesznik gorzki, Judaszowiec, Korkowiec amurski (3) Morwa biała, Kasztan jadalny, Surmia sp., Skrzydłoorzech, Wiązowiec sp., Ambrowiec amerykański, Dereń jadalny, Sosna z wył. gatunków wymienionymi w grupach 5 i 6. (4) Świerk, poza gat. wymienionym w grupie 6 (5) Dąb wszystkie gatunki poza wym. w grupie 7. (6) Bożodrzew (7) ...[bez zmian] (8) Topola czarna, Topola biała</p>	Uwaga nieuwzględniona. Gatunki te mogą zostać objęte na podstawie par. 2 pkt 2
2.	Fundacja EkoRozwoju	§ 2	1)	<p>Propozycja nadania pierwszemu zdaniu paragrafu 2 następujące brzmienie (lub podobne o takim znaczeniu):</p> <p><i>„Za pomniki przyrody mogą zostać uznane drzewa spełniające przynajmniej jedno z poniższych kryteriów:”</i></p> <p>Uzasadnienie: W paragrafie 2 wymienione są dwa kryteria uznawania drzew za pomniki przyrody: w pierwszym punkcie - rozmiarowe, w drugim punkcie - jakościowe. Nie wynika jednak z tekstu jednoznacznie, czy są to kryteria do spełnienia łącznie, czy osobno. Chodzi o to, czy Rada Gminy może uznać za pomnik przyrody drzewo odpowiednio grube, ale nie wyróżniające się innymi</p>	Uwaga uwzględniona poprzez dodanie spójnika „lub”.

		<p>szczególными cechami, ani nie występujące w skupiskach? Z drugiej strony, czy Rada może ustanowić pomnikiem drzewo wybitnie wyróżniające się, stanowiące część założenia przestrzennego (np. aleja) lub o wybitnym znaczeniu kulturowym (np. w kontekście tradycji narodowej lub kultu religijnego), ale nie spełniające kryterium rozmiaru? Jednocześnie nie wszystkie gatunki występujące w Polsce są wymienione w załączniku, co sprawia, że dla ustanowienia dla nich pomnika można brać pod uwagę jedynie kryterium drugie.</p>	
Załącznik/ uwaga ogólna	2)	<p>Do wykazu minimalnych obwodów będących kryterium uznania drzewa za pomnik przyrody fundacja wnosi następujące uwagi:</p> <p>Fundacja dokonała analizy bazy danych drzew pomnikowych Dolnego Śląska (2078 spośród 2590 drzew) z której wynika, że 25% obiektów nie zmieściłoby się w nowych limitach. Jeśli brać pod uwagę także drzewa będące pomnikami jako grupy lub aleje, aż 40% ich nie spełnia proponowanych kryteriów grubościowych. W mieście Łądek Zdrój na 87 drzew pomnikowych tylko 4 spełniają nowe limity.</p> <p>W artykule Pietrzak i Grzywacza (2011), na który powołuje się uzasadnienie projektu, zastosowano medianę rozmiarów drzew pomnikowych jako podstawę do rekomendowania rozmiarów granicznych. W naszym przekonaniu nie jest to adekwatne, ponieważ pozostawia połowę drzew pomnikowych poniżej kwalifikującego progu. <u>Bardziej odpowiednie byłoby</u> zaproponowanie mediany obniżonej o odchylenie standardowe, co zapewniłoby objęcie limitem niemal wszystkich, poza najcieńszymi, ustanowionych pomników przyrody. Odchylenie standardowe w cytowanej pracy dla większości gatunków mieści się w przedziale 60-120 cm.</p> <p>Badania wykonane w ramach pracy Pietrzak i Grzywacza brały pod uwagę całą populację drzew pomnikowych w Polsce, nie uwzględniając zróżnicowania regionalnego (w tym wysokości npm). Zwłaszcza u drzew osiagające w Polsce granicę zasięgu w części regionów mogą wykazywać niższe obwody. Grubość drzew zależy od warunków klimatycznych i skoro je dobieramy dla całej Polski, to powinno się wybrać wartości niższe, a nie wyższe, żeby gminy, które mają słabsze warunki dla drzew danych gatunków też miały szansę mieć swoje pomniki. Skoro to i tak rada gminy decyduje, czy coś zostanie uznane za pomnik czy nie, to nie ma uzasadnienia, żeby te wymiary były wyższe. Tak samo bardzo stare drzewa rosnące długo w zacieleniu lub na ubogich siedliskach, mogą mieć mniejsze obwody. Ponadto pojawia się problem z rodzajami reprezentowanymi przez różne gatunki różniące się tempem wzrostu i rozmiarami maksymalnymi, np. dęby szypułkowy i bezszypułkowy (ten drugi najczęściej o mniejszych wymiarach).</p> <p>Aby wyjść naprzeciw wskazanym problemom i zapewnić dobre warunki dla pomnikowej ochrony drzew, fundacja proponuje przesunięcie całej tabeli granicznych obwodów o kategorię w dół (o 50 cm), czyli np. o dla topól limit wynosiłby 350 cm. Nie dotyczyłoby to kategorii 50 cm, której 3</p>	<p>Uwaga uwzględniona poprzez wprowadzenie „uśrednionego” obwodu drzew pomnikowych dla poszczególnych gatunków .</p>

				<p>gatunki pozostaną bez zmian, wzbogacone o gatunki z dotychczasowego progu 100 cm. Pozwoli to na objęcie obwodów odpowiadającym większości istniejących pomników. <u>Takie limity odpowiadałyby w przybliżeniu wartościom równym medianie z pracy Pietrzak i Grzywacza skorygowanej o odchylenie standardowe.</u></p> <p>W razie, jeśli taka zmiana nie była podjęta, fundacja proponuje - jako minimum - dokonanie indywidualnych zmian w następujących limitach (gatunki, które szczególnie by ucierpiały na wprowadzeniu proponowanych minimów), przesuwając je o kategorię niżej: brzozy z 250 na 200, dęby z 350 na 300 (a koniecznie bezszypułkowy), grab z 250 na 200, grusza i jabłoń z 200 na 150, jesiony z 300 na 250, kasztanowiec z 300 na 250, lipy z 350 na 300, sosna zwyczajna z 300 na 250, świerk z 300 na 250, topole z 400 na 350, wiązy z 300 na 250 (ten gatunek jest rzadki, dziesiętkowany przez grafiozę).</p>	
3.	Stowarzyszenie Architektury Krajobrazu	§ 2	1)	<p>W projekcie rozporządzenia nie jest jasno wyartykułowane, czy warunki pozwalające uznawać drzewa za pomniki przyrody wymienione w § 2 pkt 1 i 2 muszą być spełnione łącznie, czy wystarczy, że jest spełniony jeden z nich. Można się domyślać, że autorom projektu chodziło o łączne spełnianie warunku z pkt. 1 i 2. Jednak w takim przypadku nie wiadomo jak traktować drzewa spełniające warunki zawarte w pkt. 2, lecz należące do gatunków niewymienionych w tabelarycznym załączniku do rozporządzenia. W związku z tym wnosimy o dodanie w § 2 punktu 3) w brzmieniu: „w przypadku drzew należących do gatunków niewymienionych w załączniku do rozporządzenia, ustalenie minimalnych obwodów pni mierzonych na wysokości 130 cm, pozwalających uznawać je za pomniki przyrody należy do organu samorządu powołującego pomnik przyrody, po zasięgnięciu opinii dendrologa.”</p>	Uwaga uwzględniona poprzez dodanie spójnika „lub”.
		§ 2	2)	<p>W projekcie rozporządzenia nie jest także określone, jaki po jego wejściu w życie będą miały status pomniki przyrody ożywionej obecnie objęte tą formą ochrony przyrody, a niespełniające kryteriów minimalnego obwodu pnia, zawartych w załączniku do rozporządzenia. W związku z tym wnosimy o dodanie w § 2 punktu 4) w brzmieniu: „drzewa objęte formą ochrony przyrody w postaci pomników przyrody ożywionej przed wejściem w życie rozporządzenia, a niespełniające kryteriów minimalnego obwodu pnia, zawartych w załączniku do rozporządzenia, nie tracą statusu pomników przyrody.”</p>	Uwaga uwzględniona poprzez dodanie nowego paragrafu w brzmieniu: <i>§ 5. Pomniki przyrody podlegające ochronie, ustanowione przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia, niespełniające zawartych w nim kryteriów uznawania tworów przyrody żywej i nieożywionej za pomniki przyrody, nie tracą statusu pomników przyrody.</i>

		załącznik	3)	<p>W załączniku tabelarycznym, w którym zaproponowano minimalne obwody pni drzew, będące kryterium uznania drzewa za pomnik przyrody, przyporządkowanie niektórych gatunków i rodzajów do poszczególnych klas obwodu pnia budzi wątpliwości merytoryczne:</p> <p>a) Dla kilku z nich zaproponowany minimalny obwód pnia wydaje się zbyt mały. Drzewa te są stosunkowo szybko rosnące. Wiele z nich spotykanych w krajobrazie oraz parkach i ogrodach osiąga te obwody pni. Wprowadzenie takiej legislacji skutkowałoby niepotrzebnym i nadmiernym obejmowaniem licznych drzew ochroną w formie pomników przyrody. Byłoby to sprzeczne z zasadą zawartą w § 2 pkt 2 projektu rozporządzenia, które mówi, że za pomniki przyrody mogą zostać uznane drzewa, które wyróżniają się wśród innych drzew tego samego rodzaju lub gatunku między innymi ze względu na ich wiek. Objęcie drzewa ochroną w formie pomnika przyrody wiąże się z określonymi konsekwencjami prawnymi i gospodarczymi. Skutkuje ono odpowiednimi zakazami wobec pomnika przyrody oraz obowiązkami właściciela nieruchomości i organu samorządowego na terenie którego drzewo rośnie, w tym kosztami związanymi z odpowiednią dbałością o stan sanitarny drzewa oraz o bezpieczeństwo dla osób i mienia.</p> <p>b) Z kolei dla innych zaproponowany minimalny obwód pnia wydaje się zawyżony. Ich pnie wolno rosną na grubość i rzadko osiągają duże obwody. Wprowadzenie dla tych gatunków zawyżonego progu obwodu pnia poskutkowałoby niemożliwością objęcia cennych starych drzew ochroną w formie pomników przyrody.</p> <p>c) W przypadku niektórych drzew projekt rozporządzenia nie uwzględnia różnic w tempie wzrostu różnych gatunków w obrębie tego samego rodzaju, przyporządkowując cały rodzaj bez rozbicia na gatunki do jednej klasy obwodu pnia. Tak jest na przykład w przypadku żywotników, wśród których żywotnik olbrzymi wyróżnia się dużo silniejszym przyrostem pnia na grubość w porównaniu z innymi gatunkami żywotników. Innym przykładem jest kasztanowiec biały (pospolity), także wyróżniający się silniejszym przyrostem pnia na grubość w porównaniu z innymi gatunkami kasztanowców. Jeszcze innym przykładem są magnolie, bardzo różniące się tempem przyrostu pnia na grubość, tak jak na przykład w przypadku magnolii pośredniej (m. Soulange'a) i m. drzewiastej.</p> <p>Stowarzyszenie wnosi o zmianę przyporządkowania niektórych gatunków drzew do poszczególnych klas obwodu pnia w załączniku do projektu rozporządzenia, według następującej specyfikacji:</p>	<p>Uwaga uwzględniona poprzez wprowadzenie „uśrednionego” obwodu drzew pomnikowych dla poszczególnych gatunków .</p> <p>Z uwag dla poszczególnych gatunków uwzględniono uwagi dla: magnolii drzewiastej, żywotnika olbrzymiego, tulipanowca i kasztanowca zwyczajnego.</p> <p>Gatunki niewymienione w załączniku do rozporządzenia będą mogły być objęte na podstawie par. 2 pkt 2.</p>
	Rodzaj i gatunek	Min. obwód pnia wg projektu	Proponowana zmiana	Uzasadnienie zmiany	

			żywotnik olbrzymi	100 cm	przeniesienie do grupy o min. obwodzie pnia 150 cm	wyróżnienie żywotnika olbrzymiego z pośród rodzaju żywotnik, jako gatunku o silniejszym przyroście pnia na grubość, często przekraczając
			żywotnik - pozostałe gatunki	100 cm	pozostawienie w grupie o min. obwodzie pnia 100 cm	gatunki wolniej rosnące od żywotnika olbrzymiego
			tulipanowiec	150 cm	przeniesienie do grupy o min. obwodzie pnia 200 cm	rodzaj osiągający duże rozmiary pnia, często przekraczając 150 cm obwodu
			magnolia drzewiasta	150 cm	pozostawienie w grupie o min. obwodzie pnia 150 cm	wyróżnienie magnolii drzewiastej z pośród rodzaju magnolia, jako gatunku o silniejszym przyroście pnia na grubość
			magnolia - pozostałe gatunki	150 cm	przeniesienie do grupy o min. obwodzie pnia 100 cm	gatunki wolniej rosnące od magnolii drzewiastej i rzadko osiągające 150 cm obwodu
			grusza	200 cm	przeniesienie do grupy o min. obwodzie pnia 150 cm	rodzaj wolno rosnący i rzadko osiągający 200 cm obwodu pnia, szczególnie w warunkach
			grab zwyczajny	250 cm	przeniesienie do grupy o min. obwodzie pnia 200 cm	gatunek wolno rosnący i rzadko osiągający 250 cm
			klony - pozostałe gatunki	250 cm	przeniesienie do grupy o min. obwodzie pnia 200 cm	gatunki wyraźnie wolniej rosnące od klona jawora i k. zwyczajnego, rzadko
			klon srebrzysty	250 cm	przeniesienie do grupy o min. obwodzie pnia 300 cm	gatunek o podobnym tempie przyrostu pnia na grubość co klon jawor i k. zwyczajny, często osiągający 300 cm
			buk zwyczajny	300 cm	przeniesienie do grupy o min. obwodzie pnia 350 cm	gatunek osiągający duże rozmiary pnia, często przekraczając 300 cm obwodu

				wierzba biała	300 cm	przeniesienie do grupy o min. obwodzie pnia 350 cm	gatunek osiągający duże rozmiary pnia, często przekraczając 300 cm obwodu	
				wierzba krucha	300 cm	przeniesienie do grupy o min. obwodzie pnia 350 cm	gatunek osiągający duże rozmiary pnia, często przekraczając 300 cm obwodu	
				wierzba iwa	300 cm	przeniesienie do grupy o min. obwodzie pnia 250 cm	gatunek zwykle będący dużym krzewem lub małym drzewem i rzadko osiągający 300 cm obwodu pnia	
				wierzba pięciopręcikowa	300 cm	przeniesienie do grupy o min. obwodzie pnia 250 cm	gatunek zwykle będący dużym krzewem lub małym drzewem i rzadko osiągający 300 cm obwodu pnia	
				kasztanowiec biały	300 cm	pozostawienie w grupie o min. obwodzie pnia 300 cm	wyróżnienie kasztanowca białego z pośród rodzaju kasztanowiec, jako gatunku o silniejszym przyroście pnia na	
				kasztanowiec - pozostałe gatunki	300 cm	przeniesienie do grupy o min. obwodzie pnia 250 cm	gatunki wolniej rosnące od kasztanowca białego i rzadko osiągające 300 cm obwodu pnia	
4.	Fundacja Wiedzieć Więcej	§ 2	1)	Propozycja zmiany treści zapisu §2 na następujący (...)Za pomniki przyrody mogą zostać uznane drzewa spełniające jedno z poniższych kryteriów(...)				Uwaga uwzględniona poprzez dodanie spójnika „lub.
		§ 2 pkt 2	2)	Propozycja zmiany treści zapisu §2 pkt 2 na (...),które wyróżniają się wśród innych drzew tego samego rodzaju lub gatunku w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej, w szczególności: a) ze względu na ich wiek; b) występowanie w skupiskach, w tym w alejach i szpalerach; c) pokrój lub inne cechy morfologiczne, w szczególności jako: - formy wielopniowe, - osobliwości przyrodnicze. d) wyjątkowe walory przyrodnicze, w szczególności przez: - zasiedlenie przez gatunki chronione, - pełnienie funkcji korytarza ekologicznego.				Uwaga nieuwzględniona. Obecny zapis zawiera otwarty katalog i konsumuje zaproponowane uszczegółowienie.

- e) kulturowe, w szczególności jako;
 - historyczne odmiany,
 - związanie z historią ogrodnictwa,
 - egzotyczne odmiany.
- f) historyczne, w szczególności wchodzące w skład:
 - zadrzewień parkowych,
 - zadrzewień alejowych i szpalerów,
 - zadrzewień miejsc kultu religijnego.
- g) krajobrazowe, w szczególności jako;
 - aleje i szpalery.(...)

Łączne rozpatrywanie zaproponowanego paragrafu nie uwzględnia zasiedlenia drzew przez gatunki uznane za chronione. Od 2014 roku, w ramach projektu Ostoje Przyrody prowadziliśmy badania nad występowaniem pachnicy dębowej, kozioroga dębosza i tęgosza rdzawego na terenie Opolszczyzny. W wyniku badań przeprowadzonych na ponad 20 tysiącach drzew zinwentaryzowaliśmy ponad 100 dotychczas nieznanych stanowisk pachnicy dębowej. Wyniki opublikowaliśmy w pracy „*Pachnica dębowa Osmoderma eremita s.l. (Scopoli, 1763) na Opolszczyźnie — aktualny obraz rozmieszczenia i perspektywy ochrony*”
https://www.researchgate.net/publication/316968320_Pachnica_debowa_Osmoderma_erecita_sl_Scopoli_1_763_na_Opolszczyznie_aktualny_obraz_rozmieszczenia_i_perspektywy_ochrony_The_hermit_beetle_Osmoderma_erecita_sl_Scopoli_1_763_in_Opole_province_-_current.

W 74 przypadkach zasiedlone drzewa nie spełniają wymiarów zaproponowanych w punkcie 1. tym samym nie kwalifikują się do ochrony pomimo iż występuje na nich owad objęty na mocy Rozporządzenia Ministra Środowiska objęta ścisłą ochroną gatunkową. Jest również chroniony na kanwie Dyrektywy Siedliskowej UE 92/43/EWG jako gatunek priorytetowy. Wyszczególnienie historycznych i egzotycznych odmian umożliwiłoby ochronę gatunków, które nie zostały wymienione w załączniku do rozporządzenia lub takich których odmiany nie mają możliwości osiągnięcia wymiarów pomnikowych z uwagi na np. ubogi charakter siedliska.

O problemie z ochroną stanowisk pachnicy dębowej na terenie gmin fundacja zawiadamiała Ministra Środowiska w piśmie z dnia 11 lipca 2017 r. Na bazie doświadczeń fundacja stwierdza całkowity brak zrozumienia na poziomie gminy dla ochrony drzew zasiedlonych przez pachnicę dębową, które wykazują ślady wypróchnienia. Drzewa te są traktowane jako osobniki chore, wymagające usunięcia.

Z uwagi na to fundacja proponuje wskazanie w § 2 pkt 2 możliwości ochrony danego drzewa z uwagi

			<p>na jego zasiedlenie chronionym gatunkiem lub pełnieniem funkcji korytarza ekologicznego (w przypadku alei, szpalerów lub zadrzewień). Podobnie w przypadku form wielopniowych oraz odmian historycznych. Jak również zadrzewień rosnących w obrębie miejsc kultu (między innymi stare cmentarze, kapliczki czy kościoły) przy też osobliwości przyrodniczych.</p> <p>Rozpisanie §2 pkt 2 poprzez dodanie liter i tiretów, mógłby jak w przypadku §4 uszczegóławiać poprzez dany zapis. Wprowadzenie takiego rozwiązania mógłby, osobom decyzyjnym, a nieposiadającym odpowiedniego wykształcenia kierunkowego lub doświadczenia, ułatwić podjęcie decyzji o objęciu ochroną danego okazu lub ich grupy.</p>	
5.	Stowarzyszenie Ochrony Drzew „miastoDrzew”	§ 2	<p>1) W paragrafie 2 wymienione są dwa kryteria uznawania drzew za pomniki przyrody: w pierwszym punkcie - dotyczące obwodów na wys. 1,3 m, w drugim - jakościowe. Nie jest jednak jasne, czy są to kryteria do spełnienia łącznie czy osobno.</p> <p>Uważamy, że odzwierciedleniem dotychczasowych praktyk byłoby potraktowanie tych kryteriów osobno. Jest to istotne z co najmniej dwóch względów. Drzewa będące częścią założenia alejowego niekoniecznie będą miały takie obwody jak solitery tego samego gatunku, jednak sam fakt osiągnięcia przez nie np. wieku stu lat i pozostanie w dobrej kondycji zdrowotnej powinien kwalifikować je do objęcia ochroną pomnikową jako zielone założenie przestrzenne. Mamy też w Polsce drzewa niezwykle, objęte ochroną pomnikową, które nie mają bardzo dużych obwodów, bo np. rosną w niesprzyjających, trudnych warunkach (np. słynna sosna w Pieninach). Chcielibyśmy także zwrócić uwagę, że nie wszystkie gatunki drzew, występujące w Polsce, są wymienione w załączniku, co sprawia, że dla ustanowienia dla nich pomnika można brać pod uwagę jedynie kryterium drugie.</p> <p>Mając na uwadze powyższe, stowarzyszenie wnioskuje, by nadać pierwszemu zdaniu paragrafu 2. następujące brzmienie lub podobne o takim znaczeniu: „<i>Za pomniki przyrody mogą zostać uznane drzewa spełniające przynajmniej jedno z poniższych kryteriów</i>”.</p>	Uwaga uwzględniona poprzez dodanie spójnika „lub.
		§ 2 pkt 2	<p>2) Stowarzyszenie wnioskuje także, by w § 2. punkcie 2. dodać słowa: „<i>należące do gatunków rzadko występujących, w tym objętych ochroną gatunkową; należące do rzadko występujących odmian gatunków; stanowiące siedliska roślin, zwierząt lub grzybów objętych ochroną gatunkową, zagrożonych wyginięciem lub rzadko występujących</i>”.</p> <p>Obecnie w projekcie rozporządzenia ich brakuje, a w naszej ocenie są to również ważne przesłanki do objęcia ochroną pomnikową.</p>	Uwaga nieuwzględniona. W §2 pkt 2 są podane jedynie przykłady cech wyróżniających drzewa. Wobec tego zaproponowana zmiana jest już uwzględniona w projekcie rozporządzenia. Ponadto gatunki chronione wymagają ochrony niezależnie

				czy ustanowiono pomnik przyrody.
	Uwaga ogólna	3)	Warto również, aby rozporządzenie rozstrzygnęło kwestię form wielopiennych (jak dla nich liczyć obwód) oraz drzew bez pni. Jeśli ma być w takiej sytuacji stosowany art. 85. ust. 2 ustawy o ochronie przyrody, to wnosimy, by w rozporządzeniu było to wyraźnie zaznaczone.	Uwaga uwzględniona.
	Nowy paragraf	4)	Stowarzyszenie wnioskuję również, by w rozporządzeniu dodać paragraf dotyczący roślin pnących, takich jak bluszcz, które mogą osiągać znaczne rozmiary i stanowić unikatowy składnik krajobrazu. W obecnym brzmieniu projektu rozporządzenia nie da się właściwie ustanowić pomnika przyrody dla bluszczu czy glicynii.	Uwaga nieuwzględniona. Zgodnie z definicją krzewu zawartą w ustawie o ochronie przyrody, pnącza są wyłączone z tego pojęcia. Wytyczne w art. 40 ust. 3 ustawy o ochronie przyrody nie odnoszą się do innych tworów przyrody ożywionej niż drzewa i krzewy. Wobec tego nie określono kryteriów dla pnączy.
	Załącznik/ uwaga ogólna	5)	<p>W zakresie wykazu minimalnych obwodów będących kryterium uznania drzewa za pomnik przyrody stowarzyszenie zgłosiło poniższe wątpliwości. Korzystając z dokonanej przez Fundację EkoRozwoju z Wrocławia analizy bazy danych drzew pomnikowych Dolnego Śląska (2078 spośród 2590 drzew), chcemy zaznaczyć, że 25% obiektów nie zmieściłoby się w nowych limitach. Jeśli zaś wziąć pod uwagę drzewa będące pomnikami jako grupy lub aleje, to aż 40% z nich nie spełnia proponowanych kryteriów dotyczących grubości pnia. W mieście Łądek Zdrój na 87 drzew pomnikowych tylko cztery spełniają nowe limity.</p> <p>W artykule Pietrzak i Grzywacza (2011), na który powołuje się uzasadnienie projektu rozporządzenia, zastosowano medianę rozmiarów drzew pomnikowych jako podstawę do rekomendowania rozmiarów granicznych. W naszym przekonaniu nie jest to adekwatne, ponieważ pozostawia połowę drzew pomnikowych poniżej kwalifikującego progu. Bardziej odpowiednio byłoby zaproponowanie mediany obniżonej o odchylenie standardowe, co zapewniłoby objęcie limitem niemal wszystkich, poza najcieńszymi, ustanowionych <u>pomników przyrody</u>. Odchylenie standardowe w cytowanej pracy dla większości gatunków mieści się w przedziale 60-120 cm.</p> <p>Badania wykonane w ramach pracy Pietrzak i Grzywacza brały pod uwagę całą populację drzew pomnikowych w Polsce, nie uwzględniając zróżnicowania regionalnego (w tym wysokości npm). Zwłaszcza dla drzew mających w Polsce swoją granicę zasięgu w części regionów mogą wykazywać niższe obwody. Tak samo bardzo stare drzewa rosnące długo w zacienieniu lub na ubogich siedliskach mogą mieć mniejsze obwody. Ponadto pojawia się problem z rodzajami reprezentowanymi przez różne gatunki różniące się tempem wzrostu i rozmiarami maksymalnymi, np. dęby szypułkowy i bezszypułkowy (ten drugi najczęściej o mniejszych wymiarach).</p>	Uwaga uwzględniona poprzez wprowadzenie „uśrednionego” obwodu drzew pomnikowych dla poszczególnych gatunków .

			<p>Aby wyjść naprzeciw wskazanym problemom i zapewnić dobre warunki dla pomnikowej ochrony drzew, proponuje się przesunięcie całej tabeli granicznych obwodów o kategorię w dół (o 50 cm), czyli np. dla topól limit wynosiłby 350 cm. Nie dotyczyłoby to kategorii 50 cm, której trzy gatunki pozostaną bez zmian, wzbogacone o gatunki z dotychczasowego progu drugiego (100 cm). Pozwoli to na objęcie obwodów odpowiadającym większości istniejących pomników przyrody. <u>Takie limity odpowiadałyby w przybliżeniu wartościom równym medianie z pracy Pietrzak i Grzywacza skorygowanej o odchylenie standardowe.</u></p> <p>Jeśli taka zmiana nie byłaby podjęta, stowarzyszeni proponuje - jako minimum - dokonanie indywidualnych zmian w następujących limitach (gatunki, które szczególnie by ucierpiały na wprowadzeniu proponowanych minimów): brzozy z 250 na 200 cm, dęby z 350 na 300 cm, grab z 250 na 200 cm, jesiony z 300 na 250 cm, kasztanowiec z 300 na 250 cm, lipy z 350 na 300 cm, platan z 350 na 300 cm, sosna zwyczajna z 300 na 250 cm, wiązy z 300 na 250 cm, topole gatunków rodzimych z 400 na 350 cm.</p> <p>Skoro sam fakt spełniania przez drzewo kryterium obwodu nie jest ostateczną przesłanką do objęcia go ochroną pomnikową, bo za każdym razem decyzja jest podejmowana przez Radę Gminy/Miasta, to nie ma potrzeby przyjmowania wyższych obwodów występujących w literaturze. To każdorazowo radni będą oceniać wartość danego drzewa (również w odniesieniu do wymiarów już uchwalonych pomników) oraz interesy różnych stron.</p>	
6.	Federacja Arborystów Polskich	§ 2 pkt 1 oraz załącznik	<p>1) Propozycja I</p> <p>Federacja proponuje wykreślenie ust. 1 z § 2 w całości oraz usunięcie załącznika do Rozporządzenia Ministra Środowiska.</p> <p>Propozycja II</p> <p>1. Pozostawienie ust. 1 z § 2 z proponowanymi zmianami ich treści:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykreślić: „...obwodach pni drzew <i>nie mniejszych niż minimalne obwody...</i>” i zastąpić zwrotem: „... sugerowanych obwodach...” • na końcu tego ustępu zmienić: na łącznik „lub”. <p><u>Ustęp ten uzyskałby brzmienie:</u> „o sugerowanych obwodach pni drzew mierzonych na wysokości 130 cm dla poszczególnych rodzajów i gatunków drzew, określone w załączniku do rozporządzenia, lub”.</p>	<p>Uwaga nieuwzględniona. Intencją ustawodawcy było uszczegółowienie kryteriów ustanawiania pomników przyrody, zawartych w art. 40 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody.</p> <p>Uwaga nieuwzględniona. Rozporządzenie powinno zawierać kryteria ustanawiania pomników przyrody a nie sugestie.</p> <p>Uwaga uwzględniona poprzez dodanie spójnika ‘lub’.</p>

			<p>2. Przyjmując proponowaną zmianę treści ust. 1 § 2, należało będzie zmienić tytuł tabeli załączonej do Rozporządzenia, zastępując słowo „minimalny...”, słowem „sugerowany...”.</p> <p>3. Wskazaniem byłoby poddać weryfikacji i obniżeniu wielkości obwodów przypisanych poszczególnym gatunkom. Naszym zdaniem są one sztucznie zawyżone w stosunku do wcześniejszych opracowań. W załączeniu przedkładamy dotychczas funkcjonujące w środowisku przyrodników zestawienie sugerowanych obwodów drzew opracowanych przez nieżyjącego już Pana Czesława Łaszka (były Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Przyrody) z kilkoma naszymi uzupełnieniami.</p> <p>4. Zestaw gatunków przedstawiony w Załączniku do Rozporządzenia jest zamknięty i uniemożliwia objęcia ochroną drzew w nim nie wymienionych. Problem rozwiązałaby adnotacja pod tą tabelką o następującej treści: „Dla gatunków innych niż wymienione w załączniku, przyjmuje się obwód jak dla drzew o podobnej wartości przyrodniczej lub podobnym tempie przyrostu, gatunków wymienionych w tym załączniku.”</p> <p>Obwód (w cm) pnia drzewa dla poszczególnych rodzajów i gatunków drzew będący sugerowanym kryterium uznania drzewa za pomnik przyrody (wysokość pomiaru - 130 cm nad ziemię):</p> <p>75 - cyprysiki, jałowiec, pospolity, formy pienne, krzewów, np.: kruszyna, rokitnik, dereń, trzmielina, szakłak, itp.</p> <p>100 - żywotniki, głogi, jarząby, cis posp. bez czarny i koralowy, klon tatarski,</p> <p>150 - sosna limba, leszczyna turecka, czereśnia ptasia, magnolie, tulipanowiec amerykański,</p> <p>175 – cypryśnik błotny, choina kanadyjska, miłorząb dwuklapowy,</p> <p>200 - brzozy, grab posp., grusza polna, jabłoń płonka, klon polny, orzech czarny, topola osika,</p> <p>225 - wiązy, olsze, klon jawor,</p> <p>250 - jodły, modrzewie, jesiony, perełkowiec, iglicznia trójcierniowa, klony – pozostałe gatunki,</p> <p>275 – daglezwia zielona, sosny – pozostałe gatunki, świerki, jodły,</p> <p>300 – platan klonolistny, buk zwyczajny, dęby, lipy, kasztanowce, wierzby,</p> <p>400 - topola biała i czarna</p> <p>Uwagi:</p> <p>1. W przypadku podania w zestawieniu tylko nazwy rodzajowej - sugerowany obwód dotyczy wszystkich gatunków.</p>	<p>Uwaga uwzględniona poprzez wprowadzenie „uśrednionego” obwodu drzew pomnikowych dla poszczególnych gatunków .</p> <p>Uwaga nieuwzględniona. §2 pkt 2 w zmienionej wersji pozwoli na objęcie także drzew o obwodach mniejszych niż w załączniku do projektu rozporządzenia.</p>
--	--	--	---	---

2. Dla gatunków innych niż wymienione w załączniku, przyjmuje się obwód jak dla drzew o podobnej wartości przyrodniczej lub podobnym tempie przyrostu, gatunków wymienionych w tym załączniku.

Propozycja III

W przypadku nie przyjęcia propozycji I i II, po ust. 2 w § 2 należy dodać ust. 3 w brzmieniu: „3) nie stosuje się § 2 ust. 1 w przypadku uznania za grupowy pomnik przyrody szpalerów, alei i grup drzew.”

Uzasadnienie.

1. Brak wymaganej, jednoznacznej budowy semantycznej przepisu §2 - jest naszym zdaniem, kluczową wadą projektu rozporządzenia. Uniemożliwia to jednoznaczną ocenę czy przepis ten jest alternatywa, czy koniunkcja prawna. Prawodawca nie wskazuje, bowiem czy proponowane człony oznaczone, jako pkt 1 oraz pkt 2 należy stosować łącznie, czy też odmiennie, wystarczającym jest spełnienie kryteriów wskazanych w jednym z nich, co w naszej ocenie było by zgodne z treścią ustawy o ochronie przyrody (zwanej dalej ustawą). Brak łącznika „lub” lub „albo” na końcu ust. 1), sugeruje stosowanie łącznie obu ustępów § 2, zamykając możliwość uznania za pomniki przyrody nie spełniających jednocześnie tych dwu wymogów.
2. *Rozporządzenie w swym obecnym brzmieniu wykracza poza delegację ustawową, a tym samym jest wydane bez wymaganej podstawy prawnej. Z mocy art. 40 ust 3 ustawy, cytujemy: „Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, kryteria uznawania tworów przyrody żywej i nieożywionej za pomniki przyrody, kierując się potrzebą ochrony drzew i krzewów ze względu na ich wielkość, wiek, pokrój i znaczenie historyczne ...”*
 - a) Choć tytuł projektowanego rozporządzenia wskazuje, iż Minister Środowiska określa cyt.kryteria uznawania tworów przyrody żywej i nieożywionej za pomniki przyrody...”, to jednak w istocie, treść zawartych w nim przepisów nie stanowi określenia tych kryteriów, czyli zaleceń lub przesłanek służących za podstawę oceny, wyboru lub kwalifikacji. Projektowane rozporządzenia wprowadza de facto **normatywy zakazujące obejmowania tą formą ochrony, drzew nie spełniających kryteriów** zaproponowanych w projekcie rozporządzenia.
 - b) W propozycji rozporządzenia **Minister właściwy do spraw środowiska nie zrealizował nakazu ustawowego**, gdyż **nie określił kryteriów wielkości**, ponieważ dane dendrometryczne określające **kryterium wielkości** ograniczył jedynie do wskazania cyt. **„minimalnego obwodu pnia drzewa mierzonego na wysokości 130 cm”**. Tym samym, w rozumieniu formalnym, **zaniechano** wskazania pozostałych wymaganych danych

Uwaga nieuwzględniona. §2 pkt 2 projektu zawiera już kryterium umożliwiające obejmowanie ochroną pomnikową alej drzew, których wymiary obwodów pni są mniejsze niż w zał. do projektu rozporządzenia.

			<p><u>dendrometrycznych określających wielkość drzewa</u>, do których poza obwodem pnia drzewa, w <u>opracowaniach dendrologicznych opisujących wielkość drzewa</u>, <u>uwzględnia się takie parametry jak:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - wysokość drzewa, - wysokość nieugałęzionego pnia - wysokość osadzenia korony, - średnicę korony, - kształt korony, - lub inne cechy morfologiczne. <p>Każda z ww. wielkości dendrometrycznych, jako indywidualna cecha wyróżniająca drzewo lub krzew <u>wśród innych tworów na obszarze lokalnym</u> (gminy - miasta) jest samoistna przesłanka uzasadniająca objęcie takiego tworzy przyrody żywej <u>szczególna ochrona prawna</u>, jako Pomnika Przyrody.</p> <p>Minister Środowiska, bez jednoznacznej podstawy ustawowej, określa wymagane minimalne obwody pnia drzewa, zamiast określić zalecenia jakimi kierować powinny się w swych <u>autonomicznych</u> rozstrzygnięciach (z mocy art. 44 ust 1 ustawy) właściwe w tej sprawie organa gmin lub wojewoda.</p> <p>3. Brak wspomnianego już łącznika „lub” pomiędzy ust. 1 i 2 § 2 projektu rozporządzenia utrudnia lub nawet uniemożliwia uznanie cennych przyrodniczo drzew rosnących w grupach, takich jak szpalery, aleje, itp. Zmienność parametrów obwodowych poszczególnych drzew jest z natury zmienna i część drzew rosnących w równoległej alei będzie można uznać za wchodzące w skład pomnikowej alei, a część nie. Ponadto takie grupowe pomniki przyrody są często wielogatunkowe lub uzupełniane nowymi drzewami w miejsce wypadłych. Nikogo chyba nie trzeba przekonywać jak istotną rolę odgrywają tego typu obiekty przyrodnicze, np.: krajobrazową, ochronną siedlisk gatunków objętych ochroną (np. pachnica dębowa), itd.</p> <p>4. W Art. 40 ust. 3 ustawy postanowiono: „<i>Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, kryteria uznawania tworów przyrody żywej i nieożywionej za pomniki przyrody, kierując się potrzebą ochrony drzew i krzewów ze względu na ich wielkość, wiek, pokrój i znaczenie historyczne, a odnośnie tworów przyrody nieożywionej - ze względu na ich znaczenie naukowe, estetyczne i krajobrazowe</i>”.</p> <p>W uzasadnieniu do projektu (akapit 2, wiersz 2)znajduje się zapis: „... którymi mogą kierować się rady gminy w procesie podejmowania decyzji...”.</p> <p>Federacja zgłasza poważne wątpliwości do zasadności takiego twierdzenia, gdyż w procesie podejmowania decyzji będą one musiały kierować się tabelą określającą minimalny obwód. Skutkować to będzie niemożliwością uznania za pomnik przyrody np. dęba szypułkowego o obwodzie 345 cm, gdyż będzie to niezgodne z treścią rozporządzenia.</p> <p>5. W uzasadnieniu do projektu (akapit 2, wiersz 5)znajduje się zapis: „<i>Ich wydanie może się w znaczny sposób przyczynić do obiektywizacji przyczyn uznania za pomnik Przyrody</i>”</p>	<p>Uwaga nieuwzględniona. Obwód w wystarczający sposób konsumuje kwestię wielkości drzewa</p>
--	--	--	--	---

Wg Słownika Języka Polskiego - „*obiektywizacja* > *obdarzenie czegoś cechami przedmiotowymi, obiektywnymi po zweryfikowaniu dotychczasowej wiedzy opartej na osobistym przeświadczeniu*”.

Użyte w uzasadnieniu słowo „*może*” jest adekwatne do problemu, ponieważ cytowana obiektywizacja, oparta jest na osobistych, być może subiektywnych przeświadczeniach autorów publikacji, na którą resort się powołuje.

6. W uzasadnieniu do projektu (akapit 2, wiersz 1) znajduje się zapis: „... wydanie nowego rozporządzenia **umożliwi realizację zadań określonych w art. 83f ust. 14 pkt 2 ustawy ...**”.

Zdaniem federacji przyjęcie propozycji poprawek do projektu rozporządzenia, jeszcze bardziej wzmocni możliwość stosowania tego przepisu. Organ, bez „skrzepowanych rąk”, będzie mógł wnieść sprzeciw nawet wtedy gdy drzewo (np. wspomniany dąb szypułkowy o obwodzie 345 cm) będzie miało zbliżony obwód do **sugerowanego**, a nie równy lub większy od **obligatoryjnie minimalnego**.

7. W uzasadnieniu do projektu napisali Państwo, (akapit 6, wiersz 1 i 2) znajduje się zapis: „... utworzenie pomnika przyrody spełniającego wskazane kryteria **nie ma charakteru obligatoryjnego** - nie każdy twór spełniający te kryteria musi zostać uznany za pomnik przyrody.”. A czym, że jest zapis w projekcie: „**nie mniejszych niż minimalne obwody**” jak nie **obligatoryjnym narzuceniem wymogu** osiągnięcia minimalnego obwodu? **Obligatoryjnie, nie można będzie** uznać za pomnikowego, przywoływanego już przykładowo dęba szypułkowego o obwodzie 345 cm.

8. Analizując listę rodzajów i gatunków drzew wykazanych w załączniku do projektu rozporządzenia, federacja zauważa, że jest to **lista zamknięta**, nie pozwalająca na rozpatrywanie możliwości uznania za pomnik przyrody innych gatunków, np.:

a) Dąb szypułkowy odm. stożkowa - tylko nieliczne osiągną obwód powyżej 350 cm,

b) Klon tatarski i jego podgatunek klon tatarski subs, ginnala - w stosunku do tych gatunków, obligatoryjnie będzie należało stosować kolumnę 5 załącznika do rozporządzenia. Aby uzyskać status pomnika przyrody, musiałyby osiągnąć nierealny dla nich obwód 250 cm.

c) Ponieważ w załączniku, lista rodzajów i gatunków **jest zamknięta**, a ustęp 2 § 2 określa, cytujemy: „*które wyróżniają się wśród innych drzew tego samego rodzaju lub gatunku w skali krajowej*” uniemożliwia rozpatrywanie wniosków dla przedstawicieli rodzaju, takich jak: kłęk amerykański, strączyn żółty i wiele innych.

9. Uwagi do publikacji „Kryteria wymiarowe dla drzew - kandydatów na pomniki przyrody” zwanych dalej „kryteriami”, która jest podstawą do określenia kryteriów (akapit 4, wiersz 1) uznania za pomniki przyrody:

a) Według projektodawcy: „*Propozycje obwodów minimalnych dla drzew i krzewów [...] zawierała publikacja Z. Chachulskiego „Chirurgia drzew”*”.

Takie twierdzenie nie jest prawdziwe. Na stronie 203 tej publikacji umieszczono

			<p>zestawienie przygotowane na podstawie opracowania Pana Cz. Łaszka, zatytułowane: „Obwody drzew typowanych do objęcia ochroną prawną jako pomniki przyrody”. Bezpośrednio pod tytułem umieszczono zastrzeżenie następującej treści: „Wskazane obwody należy mierzyć na wysokości 130 cm nad ziemią i są to jedynie wartości zalecane”, czyli sugerowane, a nie minimalne.</p> <p>b) Projektodawca zarzuca autorom wcześniejszych, a podobnych zestawień brak przedstawienia przesłanek, jakimi kierowali się w określaniu zalecanych obwodów. Tymczasem w podsumowaniu publikacji podaje przesłanki na których opiera swoje propozycje obwodów minimalnych, cytujemy: „<i>Opierają się</i> [dop.: wartości minimalne obwodów] na wyliczeniach średnich obwodów drzew pomnikowych dotychczas objętych ochroną pomnikową.”</p> <p>W ten sposób projektodawca przyjmuje wcześniejsze propozycje za podstawę swoich wyliczeń, jednocześnie kwestionując „dorobek” tych osób. Blokuję możliwość uznania w przyszłości za pomnikowe, drzewa stanowiące istotną (50%) podstawę swoich wyliczeń. Są to drzewa o obwodach poniżej wyliczonej średniej - w ich projekcie przyjętej jako minimalnej.</p> <p>Zastanović należy się, jak będą wyglądały te minimalne obwody za jakiś czas, gdy ponownie zostanie znowelizowany załącznik do rozporządzenia, opracowany znowu na podstawie wyliczenia średnich obwodów drzew objętych ochroną. Brak drzew (z powodu zbyt małego obwodu) nie uznanych za pomniki na podstawie projektowanego rozporządzenia, spowoduje absurdalne podwyższenie średniej arytmetycznej, będącej kolejnym wyznaczeniem „minimalnych” obwodów drzew uznawanych za pomniki przyrody.</p> <p>c) Projektodawca przedstawia w swej publikacji sprzeczne tezy. Przeczytać w niej możemy między innymi:</p> <p><i>„Oczywistym jest fakt, iż ochrona przyrody ze względu na ogromną różnorodność i zmienność, nie poddaje się działaniom schematycznym, jednakże w tym przypadku odpowiednio uszczegółowione cechy danego okazu (nie tylko cechy wymiarowe) ułatwiłyby celowe i planowane ich ustanawianie ...”</i>a w następnym akapicie możemy przeczytać:</p> <p><i>„Często drzewa o znacznie mniejszych rozmiarach mogą dla konkretnego regionu stanowić najstarsze, największe i najcenniejsze okazy.”</i></p> <p>Czy typując i ustanawiając drzewo do uznania za pomnik przyrody mamy nie poddawać się myśleniu schematycznemu i przyjąć, że drzewa cechuje ogromna różnorodność i nie przyjmują postaci schematycznych wzorców. Czy subiektywne, lecz obligatoryjnie znormalizowane parametry obwodów drzew mają ułatwiać lub utrudniać podejmowanie decyzji.</p> <p>d) W rozdziale zatytułowanym: „Propozycje minimalnych obwodów kwalifikujących drzewo do objęcia ochroną prawną” znajduje się <u>myśl zbieżna z naszym stanowiskiem</u>, a będącą zaprzeczeniem próby „znormalizowania” obwodów drzew, proponowanych na pomniki</p>	
--	--	--	---	--

				<p>przyrody: <i>„Często drzewa o znacznie mniejszych rozmiarach mogą dla konkretnego regionu stanowić najstarsze, największe i najcenniejsze okazy. Wskazane jest tworzenie pomników z drzew pięknych i okazałych. a nie koniecznie najstarszych i najgrubszych.”.</i></p> <p>Na poparcie tego twierdzenia (jako przykład teoretyczny) służy słynna sosna pospolita rosnąca na zboczu Sokolnicy (sosna pienińska). Gdyby nie rośla na terenie Pienińskiego Parku Narodowego i z tego powodu jest objęta ochrona. Pomimo sędziwego wieku (szacowanego na 500 lat) i niepowtarzalnego uroku, nie można byłoby jej chronić przed zniszczeniem, nadając jej status pomnika przyrody. Jej obwód pnia jest dużo mniejszy od przewidzianego w Rozporządzeniu minimalnego obwodu będącego kryterium uznania drzewa za pomnik przyrody.</p>	
7.	Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego	Uwaga ogólna	1)	<p>W projekcie rozporządzenia brak zapisu określającego, czy organ ustanawiający może objąć ochroną jako pomnik przyrody drzewa o obwodach mniejszych niż określonych w załączniku do Rozporządzenia, w przypadku ich wyjątkowych wartości przyrodniczych i krajobrazowych, brak też zapisu o gatunkach rzadkich i cennych. W rozporządzeniu (załącznik) nie uwzględniono wszystkich gatunków drzew.</p>	<p>Uwaga nieuwzględniona. Gatunki rzadkie i cenne są uwzględnione w sformułowaniu w § 2 pkt 2: „a także wyjątkowe walory przyrodnicze”.</p> <p>Gatunki drzew nieuwzględnione w tabeli mogą być uznane za pomniki przyrody na podstawie § 2 pkt 2.</p>
		§ 4	2)	<p>W przypadku obiektów przyrody nieożywionej proponuję usunięcie w poszczególnych punktach opisy po myślnikach lub dodanie „m.in.” oraz w pierwszym zdaniu tego paragrafu dodać słowa: „w szczególności” tj.: „§ 4 Kryteriami uznawania tworów przyrody nieożywionej za pomniki przyrody są w szczególności ”,</p> <p>Takie uściślenie w proponowanym dokumencie zbyt mocno konkretyzuje kryteria i w naszej opinii pozostawienie pierwszego członu zdania jest wystarczające np.:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) szczególne właściwości fizyko-chemiczne wód, w tym występowanie wód mineralnych; 2) znaczne wysokości (m in. wodospadów), 3) otoczenie charakterystycznymi utworami skalnymi powstałymi z wytrącania się minerałów z wypływających wód lub zlokalizowanie wśród innych cennych form geomorfologicznych, 4) nietypowy skład mineralogiczny itd. <p>Zbyt duże uszczegółowienie może wykluczyć w ocenie inne cenne przyrodniczo objekty.</p>	<p>Uwaga nieuwzględniona. Inne, niewymienione w pkt 1-7 kryteria mogą być wzięte pod uwagę na podstawie pkt 8 w § 4</p>

8.	Międzynarodowe Towarzystwo Uprawy i Ochrony Drzew	załącznik	1)	Międzynarodowe Towarzystwo Uprawy i Ochrony Drzew zgłasza następujące uwagi: - minimalne obwody w cm pnia drzewa mierzone winny być na wysokości 5 cm dla poszczególnych rodzajów i gatunków drzew będące kryterium uznania drzewa za pomnik przyrody, a nie jak jest propozycja mierzenia na 130 cm. Powyższe podyktowane jest „dyskryminacją” i brakiem wyjaśnienia oraz przedłożeniem rozwiązania w projekcie Rozporządzenia dla form wielopniowych , w szczególności cisów, jałowców, leszczyny pospolitej, lip, topoli.	Uwaga uwzględniona w projekcie poprzez określenie sposobu mierzenia drzew wielopniowych analogicznie jak w rozdziale 4 ustawy o ochronie przyrody.
		załącznik	2)	jabłonie i grusze winny być uwzględnione w kolumnie 2 lub 3.	Uwaga uwzględniona poprzez wprowadzenie „uśrednionego” obwodu drzew pomnikowych dla poszczególnych gatunków .
		załącznik	3)	powinno wskazać się również w konserwatorskiej formie ochrony przyrody gatunek śliwy - w tym ałyczy . Drzewa owocowe, szczególnie solitery, były i są eliminowane z przestrzeni miast i wsi w dużej ilości, z uwagi na brak konieczności uzyskiwania zezwolenia na ich usunięcie. Bardzo rzadko spotyka się drzewa owocowe w założeniach alejowych, czy śródpolnych. Zostały one wyeliminowane, zmniejszając różnorodność biologiczną mikrohabitatów.	Uwaga nieuwzględniona. Nie są znane wymiary drzew pomnikowych dla śliwy ałyczy. Ponadto śliwa ałycza może zostać zakwalifikowana jako pomnik przyrody na podstawie §2 pkt 2.
		załącznik	4)	Brak konsekwencji, jaka była zastosowana w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 3 lipca 2017 r. w sprawie wysokości stawek opłat za usunięcie drzew i krzewów (Dz. U z 2017 poz. 1330), w odniesieniu do żywoтника , gdzie zastosowano rozgraniczenie na żywoтника olbrzymiego i zachodniego różnicując stawki opłat z uwagi na zmienność ontogenetyczną dwóch gatunków czego nie zastosowano w przypadku minimalnych obwodów w kryterium uznania za pomnik przyrody.	Uwaga nieuwzględniona. Nie są znane wielkości obwodów drzew pomnikowych w przypadku wymienionych gatunków żywoтника.
		załącznik	5)	Bezwzględnie należy obniżyć obwody pni w przypadku ustanowienia pomników dla klonu polnego, wierzby iwy, leszczyny pospolitej, cisu, szakłaku, bzu koralowego, gruszy, jabłoni .	Uwaga uwzględniona poprzez wprowadzenie „uśrednionego” obwodu drzew pomnikowych dla poszczególnych gatunków .
		załącznik	6)	Należy rozważyć ustanawianie wiązków jako pomników przyrody z uwagi na panująca grafiozę. Rzadko spotyka się wiązy powyżej 250 cm nie zainfekowane grafiozą.	Uwaga uwzględniona poprzez wprowadzenie „uśrednionego” obwodu drzew pomnikowych dla poszczególnych gatunków .
		załącznik	7)	Robinia akacyjowa, winna być nazwana GROCHODRZEWEM (jak w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 3 lipca 2017 r. w sprawie wysokości stawek opłat za usunięcie drzew i krzewów) i nie powinna być uznawana za pomnik przyrody szczególnie jeżeli jej obwód jest	Uwaga stała się bezprzedmiotowa - ze względu na inwazyjny charakter gatunku został on usunięty z tabeli.

				powyżej 300 cm – w 99% przypadków takie egzemplarze powodują zagrożenie bezpieczeństwa ludzi i mienia.	
		załącznik	8)	Skoro w Rozporządzeniu pojawiają się gatunki obce, np. perełkowiec, tulipanowiec, magnolia, to dlaczego nie uwzględniono w tabeli morw .	Uwaga nieuwzględniona. Nie są znane wymiary drzew pomnikowych dla morwy. Ponadto morwa może zostać zakwalifikowana jako pomnik przyrody na podstawie § 2 pkt 2
		§ 4	9)	§ 4 w pkt 5 Rozporządzenia winien być rozszerzony m. in. o: „5) <i>wyjątkowy profil, inne wyróżniające cechy geomorfologiczne lub występowanie cennych zbiorowisk roślin – w przypadku jarów</i> ”, ale również kemów, ozów i muraw kserotermicznych .	Uwaga nieuwzględniona. Wśród przykładów tworów wymieniono tylko te wymienione w art. 40 uop, co nie wyklucza uznawania za pomniki przyrody innych tworów (§ 4 pkt 8)
9.	Instytut Gospodarki Przestrzennej i Mieszkalnictwa, Zakład Kształtowania Zieleni, Szkoleń i Gospodarki Nieruchomości	§ 2	1)	<p>Proponuje się wprowadzić do projektu przedmiotowego Rozporządzenia „w sprawie kryteriów uznawania tworów przyrody żywej i nieożywionej za pomniki przyrody” dodatkowy zapis w:</p> <p>§ 2. Za pomniki przyrody mogą zostać uznane drzewa:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) o obwodach pni nie mniejszych niż minimalne obwody pni drzew mierzonych na wysokości 130 cm dla poszczególnych rodzajów i gatunków drzew, określone w załączniku do rozporządzenia; 2) wraz z strefą rozwoju korony i korzeni nie mniejszą niż 15 metrów od zewnętrznej krawędzi pnia drzewa; <p>Proponowany zapis motywuje się:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) potrzebą skutecznej ochrony, zapewnienia warunków do życia dużych i wciąż rosnących drzew; b) potrzebą ochrony przed: dewastacją, zanieczyszczeniem, oszpeceniem bezpośredniego sąsiedztwa drzewa; c) stosowaniem już w praktyce takich zapisów np. w Rozporządzeniu Nr 16 Wojewody Mazowieckiego, w sprawie ustanowienia pomników przyrody położonych na terenie powiatu otwockiego, z dnia 31 lipca 2009 r. „Zgodnie z powyższym Rozporządzeniem, na podstawie art. 44 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody zarządza się, co następuje: § 1.1. Ustanawia się pomniki przyrody wymienione w załączniku do rozporządzenia, zwane dalej „pomnikami”, stanowiące okazałych rozmiarów drzewa i skupiska drzew. 2. Nazwy i położenie pomników określa załącznik do rozporządzenia. § 2.1. Szczególnym celem ochrony pomników jest zachowanie wartości przyrodniczych, 	Uwaga nieuwzględniona. Ustawa o ochronie przyrody nie przewiduje „stref buforowych” dla pomników przyrody

				<p><i>krajobrazowych, naukowych, kulturowych i historycznych poprzez ich ochronę w granicach lokalizacji.</i></p> <p>2. Ochrona drzew w granicach lokalizacji obejmuje zasięg korony i systemu korzeniowego nie mniejszy niż w promieniu 15 metrów od zewnętrznej krawędzi pnia drzewa.”</p>	
10	Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych	Tytuł	1)	<p>W tytule zaleca się dodanie frazy „oraz obiektów antropogenicznych” – w literaturze znane są liczne przypadki zasiedlania budynków, kamieni pamiątkowych i elementów infrastruktury przez bardzo rzadkie, ginące/zagrożone lub chronione gatunki roślin i grzybów zlichenizowanych; takie obiekty nie są obecnie dostatecznie chronione i często po źle wykonanym remoncie z użyciem nieodpowiednich metod i materiałów lub wręcz zbędnej rozbiórce obiektu takie stanowiska zanikają. W treści Rozporządzenia zaleca się zatem wprowadzenia odpowiedniego paragrafu o treści:</p> <p><i>„Za pomniki przyrody mogą zostać uznane obiekty antropogeniczne (np. budynki lub ich fragmenty, elementy infrastruktury, obeliski i kamienie upamiętniające), jeśli są one zasiedlone przez chronione lub zagrożone w skali regionalnej albo krajowej gatunki roślin, grzybów i zwierząt, szczególnie w przypadkach, gdy stanowiska takie znane są z literatury naukowej i aktualnie potwierdzane przez specjalistów.”</i></p>	Uwaga nieuwzględniona ze względu na fakt, iż propozycja wykracza poza delegację ustawową
		§ 2 pkt 1	2)	<p>W § 2 pkt 1) sugeruje się zamianę wyrazu „poszczególnych” na „wybranych” (patrz też uwaga nr 3 do Załącznika). Treść paragrafu 2 wymaga doprecyzowania. Nie jest do końca jasne, czy drzewo aby zostać pomnikiem przyrody musi spełniać obydwa warunki zawarte w pkt. 1 i 2.</p>	<p>Uwaga nieuwzględniona, słowo „poszczególnych” jest właściwe Uwaga uwzględniona poprzez dodanie spójnika ‘lub’.</p>
		§ 2	3)	<p>W § 2 proponuje się dodać pkt 3 o treści:</p> <p>3) które są zasiedlone przez bardzo rzadkie w skali krajowej bądź regionalnej gatunki zwierząt, roślin lub grzybów, szczególnie grzybów zlichenizowanych.</p>	Uwaga nieuwzględniona. Ta kwestia jest już zawarta w § 2 pkt 2 poprzez odniesieni do wyjątkowych walorów przyrodniczych
		§ 4	4)	<p>W § 4 pkt 6) proponuje się zmianę zapisu na następujący:</p> <p>6) nietypowy skład mineralogiczny, inne wyróżniające się cechy petrograficzne lub zasiedlenie przez chronione lub zagrożone w skali regionalnej albo krajowej gatunki roślin lub grzybów (szczególnie zlichenizowanych);</p>	Uwaga nieuwzględniona, bowiem konsumuje ją pkt 8) tego paragrafu
		załącznik	5)	W załączniku W tabeli brak opisów wierszy, do czego się one właściwie odnoszą.	Uwaga nieuwzględniona – nie wydaje się aby opis wierszy był potrzebny
		załącznik	6)	W załączniku Wyraz „drzew” w nagłówku lepiej zamienić na „fanerofitów” – w tabeli wymienione są także krzewy (zapewne chodzi o ich formy drzewiaste, są to jednak nadal krzewy).	Uwaga nieuwzględniona. Rozporządzenie postuluje się

				pojęciem drzewa zdefiniowanym w ustawie, więc dotyczy tylko form drzewiastych.
załącznik	7)	W załączniku Wyraz „poszczególnych” w nagłówku proponujemy zamienić na „wybranych”. W takiej formie zapis nie będzie interpretowany przez urzędników sztywno czytających przepisy jako zawężenie taksonów mogących zostać uznanymi za pomnik przyrody do wyłącznie tych, które są zapisane z Załączniku.		Uwaga nieuwzględniona, słowo „poszczególnych” jest właściwe
załącznik	8)	W załączniku Uwaga do całej tabeli: w przypadku podania tylko nazwy rodzaju powinno to być wyraźnie ujęte w formie np. „lipa – wszystkie gatunki”.		Uwaga nieuwzględniona. Obecne brzmienie jest wystarczające, ponieważ obejmuje cały rodzaj
załącznik	9)	W załączniku Kruszyna pospolita i szakłak pospolity to gatunki spokrewnione, nieosiągające z natury wielkich rozmiarów – logiczne jest więc zrównanie dla obu wymiaru granicznego i przeniesienie szakłaka do kolumny nr 2 (obwód 50 cm).		Uwaga uwzględniona.
załącznik	10)	W załączniku Bez koralowy ze względu na mniejszą żywotność proponujemy, żeby został przeniesiony z kolumny nr 3 do 2 (obwód 50 cm).		Uwaga uwzględniona.
załącznik	11)	W załączniku W kolumnie nr 2 proponujemy żeby znalazła się sosna górską (kosodrzewina). Gatunek ten często jest sadzony w zieleni miejskiej i stare okazy winny być dodatkowo chronione np. przed nieprzemyślaną wycinką.		Uwaga nieuwzględniona. Nie są znane wymiary drzew pomnikowych dla tego gatunku. Ponadto może on zostać zakwalifikowany jako pomnik przyrody na podstawie § 2 pkt 2.
załącznik	12)	W załączniku.) Do kolumny nr 2 proponujemy dodać także następujące taksony: dereń jadalny, żywotnikowiec japoński, cyprys – wszystkie gatunki		Uwaga nieuwzględniona. Nie są znane wymiary drzew pomnikowych dla tych gatunków. Ponadto mogą one zostać zakwalifikowane jako pomnik przyrody na podstawie § 2 pkt 2.
załącznik	13)	W załączniku W kolumnie nr 3 zamiast odrębnych gatunków jarzębów może lepiej byłoby sformułować „jarząb – wszystkie gatunki”.		Uwaga nieuwzględniona. Nie są znane wymiary drzew pomnikowych dla wszystkich gatunków. Pozostałe gatunki mogą zostać zakwalifikowane jako pomnik przyrody na podstawie § 2 pkt 2.
załącznik	14)	W załączniku Rodzaj magnolia (kolumna nr 3) zawiera formy drzewiaste oraz formy krzewiaste o mniejszych rozmiarach. Proponuje się dodanie w kolumnie nr 2 magnolii gwiazdzistej, a w kolumnie nr 3 zmianę zapisu na „magnolia – pozostałe gatunki”.		Uwaga nieuwzględniona. Nie są znane wymiary drzew pomnikowych dla wszystkich

			gatunków. Pozostałe gatunki mogą zostać zakwalifikowane jako pomnik przyrody na podstawie § 2 pkt 2.
załącznik	15)	W załączniku Do kolumny nr 4 proponuje się dodanie taksonu: cedr – wszystkie gatunki.	Uwaga nieuwzględniona. Nie są znane wymiary drzew pomnikowych dla wszystkich gatunków. Pozostałe gatunki mogą zostać zakwalifikowane jako pomnik przyrody na podstawie § 2 pkt 2.
załącznik	16)	W załączniku W kolumnie nr 5 zamiast odrębnych gatunków brzoź może lepiej sformułować: „brzoza – wszystkie gatunki”.	Uwaga nieuwzględniona. Nie są znane wymiary drzew pomnikowych dla wszystkich gatunków. Pozostałe gatunki mogą zostać zakwalifikowane jako pomnik przyrody na podstawie § 2 pkt 2.
załącznik	17)	W załączniku W kolumnie nr 5 jest nielogiczność zapisu: „klon – pozostałe gatunki”, gdyż rodzime klony są dalej wymienione w kolumnie nr 6. Jeśli Autorzy mieli na myśli gatunki obce, to może lepiej sformułować: „klon – gatunki nierodzime” (patrz też uwaga nr 18).	Usunięto 'klon - pozostałe gatunki', ponieważ nie są znane obwody drzew pomnikowych dla wszystkich klonów.
załącznik	18)	W załączniku W kolumnie nr 5 umieszczono sosnę czarną. Gatunek ten ze względu na cechy biologiczne lepiej przenieść do kolumny nr 6.	Uwaga nieuwzględniona – przyporządkowanie gatunków do kolumn wynika z analizy materiałów źródłowych.
załącznik	19)	W załączniku W kolumnie nr 5 zamiast odrębnych gatunków sosen może lepiej sformułować: „sosna – pozostałe gatunki”.	Uwaga nieuwzględniona. Nie są znane wymiary drzew pomnikowych dla tego gatunku. Ponadto może on zostać zakwalifikowany jako pomnik przyrody na podstawie § 2 pkt 2.
załącznik	20)	W załączniku Do kolumny nr 5 sugeruje się dodanie taksonu: kasztan jadalny.	Uwaga nieuwzględniona. Nie są znane wymiary drzew pomnikowych dla tego gatunku. Ponadto może on zostać

			zakwalifikowany jako pomnik przyrody na podstawie § 2 pkt 2.
załącznik	21)	W załączniku Daglezja zielona z kolumny nr 6 proponujemy przeniesienie do kolumny nr 5.	Uwaga uwzględniona.
załącznik	22)	W załączniku W kolumnie nr 6 znalazły się 2 gatunki wierzb (iwa i pięciopęcikowa), dla których zrównanie z wymiarami wierzb białej i kruchej jest nieodpowiednie z powodów biologicznych. Gatunki te należy przenieść do kolumny nr 4 lub 5. Lepiej też sformułować: „wierzba – pozostałe gatunki”, ponieważ obecny zapis nie uwzględnia np. wierzb trójpęcikowej.	Uwaga uwzględniona. Druga uwaga - nieuwzględniona. Nie są znane wymiary drzew pomnikowych dla tego gatunku. Ponadto może on zostać zakwalifikowany jako pomnik przyrody na podstawie § 2 pkt 2.
załącznik	23)	W załączniku W kolumnie nr 6 wymieniono „kasztanowiec”. Sugeruje się rozbieżność rodzaju na dwie kolumny. W kolumnie nr 5 dodanie kasztanowca żółtego, natomiast w kolumnie nr 6 zapis „kasztanowiec – pozostałe gatunki”.	Uwaga uwzględniona poprzez zmianę zapisu w kolumnie nr 6 – zamiast „kasztanowiec” wpisano „kasztanowiec zwyczajny”.
załącznik	24)	W załączniku W kolumnie nr 6 zamiast odrębnych gatunków klonów lepiej sformułować: „klon – pozostałe gatunki rodzime”.	Uwaga częściowo uwzględniona. Usunięto 'klon - pozostałe gatunki', ponieważ nie są znane obwody drzew pomnikowych dla wszystkich klonów.
załącznik	25)	W załączniku W kolumnie nr 6 zamiast „świerk pospolity” proponuje się zapis „świerk – wszystkie gatunki”.	Uwaga nieuwzględniona. Nie są znane wymiary drzew pomnikowych dla wszystkich gatunków. Pozostałe gatunki mogą zostać zakwalifikowane jako pomnik przyrody na podstawie § 2 pkt 2.
załącznik	26)	W załączniku W kolumnie nr 6 zamiast odrębnych gatunków wiązów lepiej sformułować: „wiąz – pozostałe gatunki”.	Uwaga nieuwzględniona. Nie są znane wymiary drzew pomnikowych dla wszystkich gatunków. Pozostałe gatunki mogą zostać zakwalifikowane jako pomnik przyrody na podstawie § 2 pkt 2.
załącznik	27)	W załączniku W kolumnie nr 7 zamiast odrębnych gatunków dębów lepiej sformułować: „dąb – wszystkie gatunki”.	Uwaga nieuwzględniona. Nie są znane wymiary drzew pomnikowych dla wszystkich

				gatunków. Pozostałe gatunki mogą zostać zakwalifikowane jako pomnik przyrody na podstawie § 2 pkt 2.
		załącznik	28)	W załączniku W kolumnie nr 8 sugeruje się obniżenie obwodu z 400 cm do 380.
11	Polski Związek Działkowców – Krajowa Rada	załącznik	1)	W załączniku do w/w rozporządzenia, w tabeli określającej minimalny obwód w cm pnia drzewa mierzonego na wysokości 130 cm dla poszczególnych rodzajów i gatunków drzew będący kryterium uznania drzewa za pomnik przyrody, w kolumnie nr 5 wpisano, m.in. „klon polny i klon - pozostałe gatunki”. W kolumnie nr 6 wyszczególniono dwa gatunki klonów - klon jawor i klon zwyczajny. Wydaje się, że powinno się usunąć „klon polny” z kolumny nr 5, gdyż zapis „klon - pozostałe gatunki” już mówi o tym, że w tej kategorii znajdują się wszystkie gatunki klonów, poza wyszczególnionymi w kolumnie nr 6, czyli także klon polny.
	Klub Przyrodników	załącznik	1)	Określenie w rozporządzeniu wartości progowych obwodów drzew kwalifikujących się na pomniki przyrody oznacza dla organów gminy możliwość, a nie obowiązek uznania za pomnik przyrody drzew przekraczających takie rozmiary. To organ gminy będzie w swoich decyzjach uwzględniał specyfikę lokalną. W związku z tym, spośród wymiarów progowych wskazywanych w literaturze, należałoby przyjąć niższe, a nie wyższe rozmiary progowe, by nie blokować organom gmin możliwości uwzględnienia tej specyfiki, np. przez uznanie za pomnik nieco cieńszych drzew gatunku rzadko występującego w danej gminie. Na stronie internetowej Klub opublikował swego czasu zestawienie wymiarów progowych drzew do ochrony pomnikowej proponowanych w różnych opracowaniach, także lokalnych: http://www.kp.org.pl/pdf/poradniki/drzewa_pomnikowe.htm W szczególności, Klub wnosi o skorygowanie w projekcie następujących rozmiarów progowych: – kruszyna, rokitnik, trzmielina - na 40 cm, – bez czarny, bez koralowy, cis, głóg, szalkak, jałowiec - na 80 cm, jabłoń, grusza, klon polny — na 150 cm, – brzozy, grab, wiąz polny, wierzba iwa, wierzba pięciopęcikowa - na 200 cm, jesion, klon jawor, klon zwyczajny — na 250 cm, lipy, platan — na 300 cm. Przeciętnie w Polsce drzewa przekraczające podane wyżej wymiary należą już do rzadkości i stanowią już osobliwości lokalne, które powinny móc być obejmowane ochroną jako pomniki przyrody.

§ 2 pkt 1 i 2	2)	Rozporządzenie powinno umożliwiać także uznanie za pomnik przyrody drzew' nawet nie przekraczających rozmiarów progowych, ale cechujących się np. wyjątkowym pokrojem, wartością krajobrazową (w szczególności unikatowe formy pokrojowe, stanowiące lokalną osobliwość), albo powiązanymi z drzewem wartościami kultur}' materialnej (np. pamiątki wydarzeń historycznych, drzewa z którymi związane są podania lokalne). W tym celu, punkty.- 1 i 2 w §2 należy połączyć spójnikiem „lub”.	Uwaga uwzględniona. Wprowadzono spójnik „lub”.
§ 2 pkt 1 i 2	3)	Potrzebna jest możliwość uznawania za pomniki przyrody drzew (niezależnie od ich rozmiarów) ze względu na ich szczególne znaczenie dla organizmów związanych z drzewami, np. drzew stanowiących siedlisko unikatowych gatunków mchów i porostów. Mieści się to w kryterium "wyjątkowych walorów przyrodniczych", także i z tego punktu widzenia punktu-1 i 2 w §2 należy połączyć spójnikiem „lub”.	Uwaga uwzględniona. Wprowadzono spójnik „lub”.
Dodanie § 3	4)	Za pomniki przyrody powinny nadal być uznawane skupienia drzew i krzewów — np. aleje. Proponujemy dodanie §3a o brzmieniu: <i>„Kryteriami uznawania skupień drzew i krzewów za pomniki przyrody są:</i> – <i>szczególne znaczenie krajobrazowe lub</i> – <i>szczególne znaczenie dla krajobrazu kulturowego jako elementów- zieleni komponowanej, lub</i> – <i>wyróżniające się rozmiary drzew i krzewów tworzących skupienie, w szczególności występowanie w skupieniu licznych drzew spełniających kryteria wymiarowe określone w załączniku 1, lub</i> – <i>unikatowa dla warunków lokalnych kompozycja gatunkowa alei, lub</i> – <i>szczególne znaczenie dla lokalnej różnorodności biologicznej organizmów związanych z drzewami, lub</i> – <i>inne szczególne walory przyrodnicze, naukowe lub kulturowe.”</i>	Uwaga nieuwzględniona. Drzewa i krzewy w skupiskach mogą być obejmowane na podstawie §. 2 pkt 2. Druga z uwag – nieuwzględniona. Dodatkowe kryteria, w tym krajobrazowe czy przyrodnicze znajdują się już w §2 pkt 2 i w § 3
§ 4		Dla form przyrody nieożywionej, alternatywnymi kryteriami kwalifikacji na pomnik przyrody, zasługującymi na wymienienie w rozporządzeniu, powinny być także: – dla źródeł i wywierzysk: intensywność i forma koncentracji wypływu wody, – dla źródeł: towarzyszące cenne formy geomorfologiczne; – dla wodospadów: walory krajobrazowe; – dla skałek: walory krajobrazowa, unikatowość petrograficzna (nie tylko mineralogiczna!), unikatowe formy wietrzeniowe, reprezentatywność dla unikatowych procesów geologicznych, mineralogicznych lub geomorfologicznych; – wielkość, unikatowość petrograficzna (nie tylko mineralogiczna!), inne unikatowe cechy geologiczne (tj. formy wietrzeniowe, np. tafoni; lustra i rysy), walory kulturowe (np. związane z gładem tradycje i podania lokalne), znaczenie dla różnorodności biologicznej	Uwaga częściowo uwzględniona - zmieniono odpowiednio par.4 Jednocześnie nie wprowadzono kryteriów dot. walorów krajobrazowych, kulturowych itp. gdyż te już są ujęte w pkt 8 §4.

				<p>(np. występowanie unikatowych porostów lub mchów epik tycznych);</p> <p>– dla jaskiń: unikatowość formv wykształcenia (np. wszystkie jaskinie niżowe), unikatowa szata naciekowa, znaczenie dla różnorodności biologicznej (np. występowanie troglobiontów i troglofili; stygobiontów i stygofili, znaczenie dla nietoperzy^).</p> <p>Powyższe kryteria są obecnie stosowane w dobrej praktyce ochrony pomnikowej i są na tyle ważne, że powinny być wskazane niezależnie od słusznego wprowadzenia „otwartego” pkt 8</p>	
--	--	--	--	--	--

Omówienie:

2. Wynik zasięgnięcia opinii, dokonania konsultacji albo uzgodnienia projektu z właściwymi organami Unii Europejskiej, w tym Europejskim Bankiem Centralnym

Nie zasięgnano opinii instytucji UE.

3. Wskazanie podmiotów które zgłosiły zainteresowanie pracami nad projektem w trybie przepisów o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa, wraz ze wskazaniem kolejności dokonania zgłoszeń

Podmioty nie zgłosiły zainteresowania pracami nad projektem w trybie przepisów o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa.

Zastępca Dyrektora
Departamentu Ochrony Przyrody

R. Weterlich

A. Wesołowski
A. Wesołowski Dalbłak

